

הרב נתן פערלמאן

בענין רחיצה בערב שבת של חזון והמסתעף

ברחיצה לכבוד ש"ק בערב שבת חזון נוהגים רבים ושלמים לרחוץ במים חמים וסבון כדרכם בכל שבתות השנה. ולכאורה זה נראה כסותר למה שכתב רבנו הרמ"א, ^א וז"ל. ונוהגין שלא לרחוץ אפילו בצונן מ"ח ואילך (ת"ה ס' ק"ו) ^ב ואפילו בע"ש של חזון אסור לרחוץ כי אם ראשו ופניו ידיו ורגליו בצונן (מהרי"ל ותשובת מהרי"ל וב"י) ^ג ויש מקילין בחפיפת הראש בחמין למי שרגיל בכך כל שבת. וכתב ע"ז הרמ"א וז"ל, ^ד אבל אסור לרחוץ בבורית ומים ואפר שקורין לוי"ג (לבוש), ^ה אבל לרחוץ כל גופו נוהגין כל אדם איסור (ד"מ). ^ו

ובאמת מבואר בפוסקים להתיר בזה, ושכבר נהגו כן מקדמת דנא. כמו שכתב הג"ר יוסף אליהו הענקין, ^ז וז"ל. לענין רחיצה וזיעה בע"ש חזון, לענ"ד במדינה זו שנוהגים לרחוץ תדיר

תודתי להרב שמחה בונם עקשטיין שליט"א על סיועו בהכנת מאמר זה.

א ש"ע א"ח ס' תקנ"א סעיף ט"ז.
ב צ"ל תרומת הדשן ס' ק"ג, ומביאו הב"י. וכתב שם שאע"ג שהרמב"ם אוסר דוקא בחמין, נראה שהא"ז והמרדכי חולקים, כמו שחולקים בכך שאוסרים מ"ח ולא רק בשבוע שחל בו ט"ב. ומסיים, וז"ל. אמנם כמדומה לי שראיתי בימי חרפי רחצים בנהרות מראש חודש ולא מיחו בידם. והמחמיר תבוא עליו ברכה. ועיין בספר הררי קדם להרב מיכל זלמן שורקין שליט"א (ס' קל"ט) בשם הגר"מ סאלאווייצקי, שהרמ"א כאן הוא לשיטתו ביו"ד ס' שפ"א ס"א שאוסר כן גם באבל. אבל להש"ך שם (ס"ק א') שמגיה ברמ"א וס"ל דברחיצה בצונן ליכא איסורא כלל כ"ש דהכא שרי, דבמילי דיחיד הקילו טפי באבלות ישנה [תוס' פרק החולץ, מביאו הרמ"א ס' תקנ"א ס"ק י"א, רא"ש תענית פ"ד ס' ל"ב]. ועש"ע. וכבר עמד בזה בישועות יעקב על הש"ע (ס' תקנ"א ס"ק ג'). ועיין בדגול מרבכה וברעק"א ובערה"ש שם, ובפ"ש ס"ק ב' בשם תשו' תשואות חן. וע"ע בדעת קדושים שם ס"ק ב' שמקיל ברחיצה בחמין שלא לתענוג, ודוק מינה לאתרין. ג מהרי"ל הלכות תשעה באב ס' ט', עמ' רמ"ב. תשובת מהרי"ל ס' ט"ו. ב"י סה"ס ד"ה מצאתי כתוב בשם מהר"י מולן.

ד שם, ס"ק מ"א.

ה סעיף ט"ז.

ועיין בסוף תשובת מהרי"ל ס' ט"ו, וז"ל ומי שחופף ראשו כל השנה בכל ערב שבת, מותר ג"כ לחוץ ראשו בע"ש קודם תשעה באב בלוגא צוננת. [וכ"ה בלקט יושר (ח"א עמ' ק"ט) אלא ששם כתב להתיר אף בפושרין, ע"ש. אך אין המחלוקת לענין עצם הלויג אלא לענין מי הרחיצה אם מותר לחפוף ראשו רק במים צוננים או אף בחמין, עיין בד"מ ודוק.] וע"ע בהערת הרב יצחק סץ על המהרי"ל שם. ועיין לקמן הערות ט, יא, מד, סב, ובפנים אות ד.

ו דרכי משה אות ז'.

ז בהסכמה לספר נחמת יוסף (ניו-יארק, תש"י) ומובא בספר תשובות איברא דף י' [עמשכ"ש בתשובה נ"ד לענין זיעה, ע"ש. וע"ע בזה בשו"ת, פאת השדה, מערכת בין המצרים, אסיפת דינים אות ט']. ועיקר סברא זו דהכל איסטניסים כבר איתא בשו"ת מהר"י ברונא ס' י"ב, אלא שהוא איירי שם לענין צונן. וע"ש עוד.

הכל בגדר איסטניסים בזה,^ה ודיינו להחמיר בשאר ימים ולא בע"ש.^ט וכן ראיתי נוהגים חסידים ברייסין שרחצו במרחץ בערב שבת חזון.^ז עכ"ל. וכן נקטו עוד גדולי פוסקי זמנינו, להתיר משום איסטניסות.^א וביותר מכך הורה הג"ר יוסף חיים זאנענפעלד, שכל שעושה משום נקיות ולא משום תענוג מותר חפית הראש אף בימות החול ואף בחמין ובורית.^ב

ואף על פי כן אמרתי אעבור פרשתא דא ואתנייה, לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא בסיעתא דשמיא ולהוסיף בזה טעם לשבח משום כבוד שבת קודש. וכדי לרדת לעומקא דהאי ענינא עלינו לברר תחילה מקורו וטעמו של המנהג לאסור הרחיצה בע"ש חזון, שכבר נתקשו בנ רבותינו הפוסקים, ועל יסוד זה יובן ויבנה ממילא ההיתר שיש בזה בזמנינו.

א. הפוסקים נתקשו במנהג שלא לרחוץ לכבוד שבת קודש

וז"ל הדרכי משה שם. כתב הר"ן בתענית דמדינא רחיצה שריא.^י וכן כתב המ"מ בפרק ה' מהלכות תענית,^י דמדינא רחיצה שריא אפילו בערב ט"ב. א"כ נראה לכבוד שבת היה לנו להתיר, מכ"ש דכיבוס דאסור מדינא ואפ"ה מותר לכבוד שבת. אלא שנהגו איסור אפי' ברחיצה, וכן הוא במהרי"ל וכו', ע"ש בד"מ. וקושיא זו הקשה גם הב"ח,^ט וכתב שכבר

ח ואין זה בכלל איסור הרחיצה, שלא נאסרה אלא רחיצה של תענוג. עיין ש"ע סי' תקנ"ד ולקמן באות ב. ט והוא מתיר אף בזיעה, שאינו דבר השווה לכל נפש, וכ"ש ברחיצה בחמין ובורית. ועיין לעיל הערה ה ולקמן בהערות יא, מד, סב.

ואף שטעם זה יפה בכל עת שצריך לרחוץ מחמת איסטניסות וצער ולא משום תענוג, ולא רק בערב שבת, והכל לפי מה שהוא אדם ולפי גודל הזיעה וחום המקום והזמן. צ"ל שעכ"פ יותר יש להתיר בזה לכבוד ש"ק, שכבר נתחבטו רבותינו ונתקשו במנהג שלא לרחוץ לכבוד ש"ק כדלקמן באות א. וע"כ בצירוף הטעם דאיסטניסות אמרינן שדיינו להחמיר בשאר ימים ולא בע"ש. ועוד, שנקטו רחיצת ע"ש משום דהאידנא זהו מילתא דפסיקא שאף הממעט ברחיצה צריך לה משום צער ואיסטניסות ואין בה משום רחיצה של תענוג, מה שאין כן בחול. ומכל מקום יש למצוא טעם נכון שיהיה בזה היתר מיוחד בע"ש דוקא וכדלהלן, להגדיל תורה ולהאדירה.

י וכן מבואר בערוך השלחן כאן (סעיף ל"ז) שבמקומו הקילו בזה, אף שהוא עצמו לא ניחא ליה בזה. ועיין לקמן בהערה סד.

יא עיין למשל בספר קיצור הלכות בין המצרים להרה"ג רבי שמעון איידער שליט"א, וז"ל. שמעתי מפי הג"ר משה פיינשטיין (שליט"א) [וצ"ל] בשנת תשל"ח כשחל ערב שבת חזון בח' באב, שמותר להתרחץ אפילו בחמין למי שרגיל כן בכל ע"ש ואינו מבטלו אם לא מחמת אונס. [וע"ע בשו"ת אגרות משה אבן העזר ח"ד אות ד', ובשו"ת שבט הלוי ח"ז סי' ע"ז חלק ב' אות ב' וח"ח סי' קכ"ז אות א'.]

ואף שלא כתב להדיא דה"ה בבורית נראה דכ"ש הוא, שהרי בסבון אין הנאה מעצם שיפת הבורית על בשרו אלא שזה מועיל לנקיות, וזהו גופא המתיר שיכנס לשבת בנקיות. אבל במים חמים עיקר ההנאה היא בשעת הרחיצה, אלא דזה מועיל גם לאחר שעה. והכי קאמר, לא מיבעיא במים צוננים או פושרים ועם סבון דפשיטא שמותר, אלא אפילו במים חמין נמי מותר. ועיין לעיל הערה ה והערה ט ולקמן הערה מד והערה סב.

יב שו"ת שלמת חיים, סי' שי"ג בהוצאה החדשה (מכון קרן רא"ם, ירושלים תשס"ז). וז"ל שאלתו של הג"ר שלמה סאבעל, המחבר. בענין חפית הראש בחמין ובורית בט' ימים, מ"ש משום דלא נאסר דבר זה כי אם כשמכוין לתענוג, משא"כ אם מכוין בשביל נקיות, אם זה נוהג בכל האנשים וכו'. וז"ל התשובה. נראה שכל מי שעושה דוקא משום נקיות ולא משום תענוג, נראה דאין בו איסור וכו'. ולפי טעמו נראה דה"ה ברחיצת כל הגוף.

יג תענית, דף ט' ע"ב מדפי הרי"ף, ד"ה גמ' לא שנו.

יד סוף הלכה ו'.

טו סעיף י"ב ד"ה כתב אבי העזרי. ועיין לקמן באות ה.

הפליג ע"ז הרב מהר"ש לוריא בתשובה סי' צ"ב ושאלין המנהג כ"כ יאות לבטל הרחיצה אלא מה אעשה שכבר נתפשט המנהג.^{טז} והביא דבריו הט"ז.^{יז}

הא קמן שרבותינו נתקשו במנהג הזה. וכוונתם בקושייתם, דבשבת אין נוהגים האיסורים של בין המצרים. ולכן אפי' כיבוס שאסור מדינא דגמרא בימות החול, מותר לכבוד שבת. וא"כ כ"ש דרחיצה תהיה מותרת לכבוד ש"ק, שהרי היא מותרת לגמרי מדינא ואינה אסורה אלא ממנהגא.

ולכאורה קושייתם צ"ע. שהרי אפשר לחלק, דהן אמת שמצד ההנאה שיהנה מן הרחיצה בשבת אין לאסור, אך מכיון שנהנה בשעה שרוחץ עצמו לפני שבת לכן אסרינן. משא"כ בכיבוס, דאינו נהנה ממעשה הכביסה עצמה אלא מהלבישה שאח"כ.^{יח}

ובהכרח צ"ל דכיון שכוונתו ברחיצה היא לכבוד ולהנאת ש"ק ואילולא שבת לא היה רוחץ, לא איכפת לן במה שנהנה מהרחיצה גם עכשיו. וכמו שמצינו כמה אופנים שאפילו בט"ב עצמו מותר לרחוץ כשאלין כוונתו לתענוג, ואלו הן. טבילה של מצוה בזמנה מותרת.^{יט} אם היו ידיו מלוכלכות בטיט או בצואה מותר.^כ נשים המבשלות וצריכים לרחוץ הבשר מותר.^{כא} נוטל אדם ידיו שחרית.^{כב} איסטניס וצריך לקנח פניו במים ואין דעתו מיושבת עליו, מותר לקנח.^{כג} ההולך להקביל פני רבו או שאר צרכי מצוה עובר במים עד צוארו ואינו חושש, וכן בחזרה.^{כד} ההולך לשמור פירותיו עובר במים עד צוארו ואינו חושש.^{כה} הבא מן הדרך ורגליו כהות מותר לרחצם.^{כו} ובכל אלה הא בעל כרחו הוא נהנה מן הרחיצה, ואעפ"כ לית לן בה כיון שאין עיקר כוונתו לכך ויש לו סיבה ידועה שמבלעדיה לא היה רוחץ או נכנס במים.

וא"כ ה"ה בעניננו, כיון שעושה בשביל הנאת שבת המותרת ובלא"ה לא היה רוחץ, מאי איכפת לן שנהנה מזה גם לפני השבת. וכמו שהיה מותר אם היה היכי תימצי שירחוץ עכשיו ולא יהיה לו שום הנאה ותענוג מהרחיצה עד כניסת השבת, הרי גם כשנהנה מעכשיו א"ז גרע מכל הני דלעיל שמותרים אף בט"ב עצמו. ושפיר קשיא להו להפוסקים שמכ"ש דכיבוס יש להתיר רחיצה, שכל עיקרה אינו מדינא דגמרא, כשרוחץ לכבוד שבת קודש והתענוג של עכשיו אתי ממילא.^{כז}

טז המהרש"ל שם נשאל במי שקיבל ע"ע שלא לאכול בשר ולשתות יין כל בין המצרים, אם נאסר גם ברחיצה. והשיב שמותר ברחיצה ואף אסור למנוע עצמו ממרחץ בע"ש אם מורגל בכך, ועון הוא בידו שמחסר תענוג והנאה של שבת. ובע"ש חזון אסור ממנהגא שיש יכולת ביד הב"ד והגולה להוסיף ולגזור גם בדבר שהוא קצת נגד המצוה. וע"ז קאמר המהרש"ל, והאמת שאף באלו ט' ימים אין כ"כ יאות המנהג בעיני לבטל הרחיצה בע"ש, אלא מה אעשה שכבר נתפשט המנהג וכו'.

יז ס"ק ט"ז.

יח ואין הכביסה אסורה אלא משום הלבישה, או משום דנראה כמסיח דעתו מהאבלות (עיין סי' תקנ"א ס"ג, ובמ"א ס"ק י"ב) וזה לא שייך לאסור כשמכבס בשביל שבת.

יט סי' תקנ"ד ס"ח. אלא דבזמן הזה ליכא טבילה בזמנה.

כ שם, ס"ט. ובכה"ח שם (ס"ק מ"ה) דה"ה להעביר זיעה וזוהמא.

כא שם, מ"א ס"ק י"א.

כב שם, ס"י.

כג במ"ב ס"ק כ"ב, מהב"י.

כד שם, ס"ב.

כה שם, ס"ג.

כו שם, ס"ד.

כז וגדולה מזו מצינו שמותר לרחוץ ראשו אף בעוד היום גדול, ואף שנהנה מכך הרבה לפני השבת והיה יכול למנוע הנאה זו ולרחוץ סמוך לכניסת השבת לית לן בה, כיון שאין עיקר הרחיצה לשם הנאה זו.

ב. אפשר לומר דהמנהג איירי רק במי שאינו מקפיד לרחוץ בכל ע"ש

ובעה"י נראה לתרץ קושייתם, שהמנהג שלא לרחוץ לכבוד שבת קודש נאמר רק בשאין מקפידים על הרחיצה בכל ע"ש. דבכה"ג אין הרחיצה נחשבת לגמרי לרחיצה של מצוה בשביל שבת, אלא לרחיצה שכוונתה גם לתענוג. דכיון שאינו מקפיד בזה תמיד, אל יחמור כבוד שבת זו משאר שבתות. וכשם שמבטל לפעמים הרחיצה שלא מחמת אונס, גם עכשיו יש לו לבטלה משום האבילות. וס"ל להמנהג שאין הרחיצה נחשבת לרחיצה של מצוה גמורה אלא כשהיא הכרחית לכבוד השבת ומקפיד בה תמיד.

ומעתה אתי שפיר שכיבוס מותר לכבוד ש"ק ורחיצה אסורה. כי בכיבוס מקפידין בכל שבת, כ"י ואילו ברחיצה לא היו מקפידין בה תמיד בזמניהם. כ"י ואף גם זאת עדיין הוקשה להפוסקים בזה, וס"ל דכיון שסוף סוף גם מי שאינו רוחץ תמיד הריהו עושה מצוה ברחיצה זו לכבוד שבת, אין לאסור. ל"י אך עכ"פ מצאנו טעם לשבח ויישוב הגון למנהג שלא לרחוץ.

וסברא זו מבוארת בדברי הרמ"א עצמו שכתב, ויש מקילין בחפיפת הראש בחמין למי שרגיל בכך כל שבת. והרי שמה שאינו רגיל בכך תמיד היא סברא לאסור. ל"י וכן מצאנו שכתב המ"א בשם הג"א שתספורת אסור אפילו לכבוד שבת וכתב ע"ז, ונ"ל הטעם דבלא"ה אין רגילין לספור בכל שבוע. ל"י וחזינן שוב שדבר שאין מקפידין בו תמיד אינו נחשב לכבוד שבת גמור לענין זה, ואל יחמור כבוד שבת זו משאר שבתות.

וכעין זה מצאנו לענין סעודה של סיום מסכת שמותר לאכול בה בשר, שכתב המהרי"ל שדוקא ההולכים משום קורבה או משום ריעות מותרים, אבל ההולכין לשתות עבירה הוא בידם. והביאוהו הט"ז והמ"א. ל"י והא"ר כתב דאם לא נזדמן לו בלימודו כסדרו הסיום לא ימהר או יאחר משום כך, ואם לא היה עושה סעודה בשאר ימים אפשר שלא יעשנה נמי עתה, והובא בבאה"ט. ל"י והיינו נמי כדלעיל, דלהיחשב סעודת מצוה לענין זה שתתיר אכילת בשר

[ובאמת עיין בב"י שכתב וז"ל, וכתב בפרנס (סי' רע"א) ורוחצין הראש סמוך להכנסת כלה, והובא גם בד"מ הנ"ל. הרי דס"ל דאף שמותר לרחוץ הראש לכבוד ש"ק, עכ"פ צריך להסמיך הרחיצה לשבת בכל מה דאפשר כדי שלא יהנה בע"ש יותר מן ההכרח. וכן מצאתי בלבוש (סט"ז) שכתב שהרחיצה תהיה סמוך להכנסת שבת. אך לא הביאו הפוסקים האחרונים ד"י, ואף המתמירים ואינם רוחצים אלא ראשם או ראשם ופניהם ידיהם ורגליהם, אינם מקפידים לרחוץ בסמוך לכניסת השבת דוקא.]
וכן בבגדים מכובסים שלובשים לכבוד ש"ק (כמש"כ הרמ"א בס"ג) ובבגדי שבת [ודלא כמש"כ הרמ"א בס"א, עיין לקמן באות ו] הרי אנו לובשים אותם בעוד היום גדול, וכן ממשיכים ללבשם אחר צאת השבת הרבה, כדרכינו בכל שבת. וא"כ כ"ש וק"י ברחיצה שמותרת לגמרי מדינא בשבוע שחל בו ט"ב, שצריכה להיות מותרת לכבוד שבת אף שנהנה גם בע"ש.

כת עיין לקמן אות ו בדברי הלבוש, שאין לך עניי שב ישראל שאינו לובש כתונת לבנה בשבת.

כט עיין להלן אות ג.

ל ועיין לקמן הערה לה.

לא ואף שלכאורה משמע מדברי הרמ"א שהדעה הראשונה אוסרת אפילו למי שרגיל בכך כל שבת, אפ"ל שגם הם לא אסרו אלא בכה"ג. והרמ"א הביא המתירים בחפיפת הראש בחמין בלשון י"א רק משום שלא מצא כן להדיא אלא במקום אחד. ואף אם נימא שהדעה הראשונה חולקת בזה ואוסרת אף למי שרגיל בחפיפת הראש תמיד, עכ"פ להלכה למעשה בודאי נקטו הפוסקים כה"י המתירים חפיפה בחמין למי שרגיל בה בכל שבת, ואף הוסיפו להתיר גם פניו ורגליו למי שרגיל בכך, וא"כ ה"ה שיל"כ גם על מי שרגיל ברחיצה גמורה תמיד. וע"ע לקמן אות ה ובהערה סו.

לב הג"א תענית פ"ד סי' ל"ב. מ"א סס"ק י"ד.

לג מהרי"ל הל' תשעה באב אות ו', מהרא"ק. ט"ז ס"ק י"ב, מ"א ס"ק ל"ה.

לד א"ר ס"ק כ"י, באה"ט ס"ק ל"ג.

ולענין מעשה עיין בספר פסקי תשובות כאן אות ל"ח.

בשבוע שחל בו ט"ב צריך להיות באופן שהיה נוהג כך תמיד. אבל אם בעלמא לא היה בא לסעודה, או אם ממהר או מאחר בשביל אכילת הבשר, הרי שאין כוונתו למצוה אלא לאכילת הבשר.^ל וה"ה לעניננו, שטעם המנהג הוא שדוקא רחיצה שרגיל בה תמיד יכולה להתיר בערב שבת חזון, משום שהיא רחיצה של מצוה אמיתית והכרחית לכבוד ש"ק.

דפוס תל אביב

ג. בזמניהם לא היה באפשר לקיים הרחיצה תמיד

ואע"פ שכתב הרמ"א שמצוה לרחוץ כל גופו בחמין בע"ש,^ל אפשר ומסתבר שמפני העניות והדחק לא היה אפשר בזמניהם לקיים זאת בכל שבת. דהיה אז טירחא קשה ומרובה לשאוב מים ולהחם אותם לרחיצה. וגם בזמניהם היו טרודים הרבה בשאר ההכנות לכבוד שבת, ולכן לא היה בלתי שכיח שלא נשאר פנאי להחם חמין ולרחוץ כל הגוף, ובפרט בימות החורף הקצרים. וכיון שהרחיצה אינה חובה אלא מצוה, ונוטל עליה שכר אך אינו נענש אם מבטלה,^ל לכן לא היו מקפידים ברחיצה לפעמים.

וכן מוכח להדיא מיניה וביה ממה שכתב הרמ"א שם, ואם א"א לו ירחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין, הרי שהיה ידוע הקושי בזה. ועיין במשנה ברורה שם שכתב,^ל דבימי החורף שהימים קצרים ואין פנאי לנשים יקיימו הרחיצה בפניהם וידיהם, ואף לאנשים די בזה כשאין להם פנאי. הרי דזה היה מילתא דשכיחא שלא יהיה פנאי לרחיצה, ומשום כך אף היו כאלו שאיחרו לרחוץ מאוד וכמו שכתב המשנה ברורה שם,^{לט} ע"ש.

ועמש"כ המחבר שם שיש לרחוץ רגליו כתב המשנה ברורה, וז"ל.^מ וכעת אין נוהגין ליזהר בזה, ואפשר דדוקא במדינותיהם שהיו רגילין לילך יחף ודרכן^{מא} לרחוץ במים מפני האבק והעפר, משא"כ במדינותינו וכו'. הרי שאף בזמנו עדיין היה מנהג פשוט לרחוץ רק פניהם וידיהם. וכן מדויק נמי ממש"כ לעיל מיניה,^{מב} שיקיימו הרחיצה בפניהם וידיהם. וא"כ כ"ש שיש לומר כן בזמן הרמ"א והראשונים.

וכיון שלא היו מקפידים ברחיצה גמורה בכל שבת ממילא אסר עליהם המנהג לרחוץ גם בערב שבת חזון. ולא הותרו אלא במה שהיו מקפידים בו תמיד, דהיינו ראשו ופניו יו"ר בצונן. והיש מקילין שכתב הרמ"א להתיר חפיפת הראש בחמין איירי במי שמקפיד גם בחפיפת הראש בחמין בכל שבוע, ולכן הותר לו אף בזה.^{מג}

ד. רחיצה שרוחצין כל ערב שבת מותרת גם בע"ש חזון

בעה"י אתינן לפ"ז, דלדידן שכן מקפידים על רחיצה גמורה במים חמים וסבון בכל שבוע, מותרים לרחוץ כך גם בע"ש של חזון. דכל מה שמקפידים בו בכל שבוע הוא כבוד שבת

לה ואעפ"כ מספקא ליה להא"ר שגם אם בעלמא לא היה עושה סעודה עדיין מותר לעשותה בבשר. דכיון שסוף סוף יש בסעודה זו מצוה, אפשר דלא איכפת לן בכוונתו. וכמו שהקשו הפוסקים על המנהג שלא לרחוץ בערב שבת חזון אף כשאין מקפיד על הרחיצה בכל שבת. עיין לעיל אות ב.

לו סי' ר"ס ס"א.

לו כמובאר בגמ' שבת כ"ה ע"ב, מקור האי דינא. עיין משנה ברורה ס"ק א'.

לח ס"ק ב'.

לט ס"ק א'.

מ ס"ק ד'

מא כן צריך לומר לפי הנראה.

מב בס"ק ב'.

מג עיין הערה לא.

אמיתי והכרחי, ולא שייך לאסרו משום רחיצה של תענוג. וכ"כ במשמרת שלום, בעש"ק חזון נהגו אבוה"ק לרחוץ בחמין אבל לא להזיע.^מ

וכן מצינו לענין טבילה שכתב המ"א, וז"ל.^מ מי שטובל בכל ע"ש לשם מצוה מותר לטבול גם בשבת זו (של"ה)^מ מיהו מי שמבטלה לפעמים מפני שטרוד בעסקיו או מפני הצנה גם עכשיו אסור לטבול. וא"כ כמו שאיסור הרחיצה בשבוע שחל בו ט"ב נדחה מפני הטבילה לכבוד ש"ק, הוא הדין והוא הטעם שידחה מפני מצות הרחיצה לכבוד ש"ק, ולמה תגרע רחיצה שהיא מצוה מדינא דגמרא שנפסקה בש"ע.

ואנו טובלין לתוספת טהרה אף בימות החול,^מ אף שנהנים מכך הנאה של רחיצה. והיינו מאותו הטעם, דכיון שאנו מקפידין בזה תמיד א"ז רחיצה של תענוג אלא רחיצה של מצוה. ובשו"ת רב פעלים מתיר לסנדק לטבול, מפני שנוהגין כן תמיד.^מ וכן מתיר לטבול קודם שילך לביה"ק ואחר שיחזור מביה"ק, למי שנוהג כן כל השנה ואפילו בחורף. והמהרי"ל ולקט יושר מתירים גם רחיצה בלויג, דהיינו מי סבון, למי שרגיל בכך בכל שבת.^מ

וכן נוהגים בענין נטילת הצפרניים כמש"כ ביד אפרים, שהא"ר מיקל בנטילת צפרנים אפי' בע"ש שחל בו ט"ב ונדחה למי שרגיל בכל שבת.^נ וכן בלבושי שרד שם תולה ההיתר במה שנוהגים כך בכל שבוע. וחזינן נמי שכל דבר שעושה בקביעות לכבוד ש"ק לא שייך לאסרו בע"ש חזון.

וראיה גדולה לדברינו מהחיי אדם, שהתיר לרחוץ גם פניו ידיו ורגליו בחמין למי שרגיל בכך כל שבת, ומביאו המשנה ברורה.^נ ולכאורה פליאה דעת נשגבה האיק מתיר פניו ידיו ורגליו כנגד המנהג שכתב הרמ"א וסתימת כל נושאי כליו הקודמים, מסברא דנפשיה ובלי שום ראיה. ולדרכינו הדברים פשוטים, שהרמ"א התיר במה שהיו רגילין בזמנו, ובתקופת החיי אדם והמשנה ברורה כבר היו מקפידים גם על רחיצת פניו ידיו ורגליו בחמין בכל שבוע, וממילא מותר גם בזה. וא"כ הוא הדין לדידן שרגילים ברחיצה גמורה תמיד, שאנו מותרים כדרכינו. וכן עיין בספר קרא עלי מועד,^נ שהגר"ח קנייבסקי שליט"א כתב לו שהחזון איש התיר אף רחיצה בסבון למי שרגיל בכך, דלא כמש"כ במגן אברהם ומשנה ברורה. ובע"כ צ"ל נמי כנ"ל, דשאני האידנא שרגילין אף בזה.^נ

מד סי' מ'. ועיין בפירושו שם מש"כ בענין זיעה [ועיין לעיל הערה ט]. ואח"כ כתב, וז"ל. אבל רחיצה היא מצוה מחז"ל ואין למנוע ממנה כיון שלא נזכר בגמ' ופוסקים בפירוש לאסור, ובפרט כי ע"פ הסוד אין לעשות שום שינוי. וכ"כ הרש"ל (סי' צ"ב) שמצד הדין אין לאסור רחיצה של מצוה. ועיין בהגהת רמ"א תקנ"א סעיף ט"ז. עכ"ל. ואף שהוא לא מיירי אלא מחמין, נראה דה"ה וכ"ש שמותר בבורית למי שרגיל בכך כל שבת. ואף שהמ"א (ס"ק מ"א) כתב דאף להמקילין בחפיפת הראש בחמין אסור לרחוץ בבורית ומים ואפר שקורין לוי"ג, להמבואר היינו דוקא למי שאין נוהגים בכך בכל שבוע. אבל מי שרגיל הן בחמין והן בסבון, ודאי יש להתיר בסבון מכ"ש דחמין. ועיין לעיל הערות ה, ט, יא, סב.

מה ס"ק מ"א.

מו מסכת תענית, נר מצוה, אות ד'.

מז עיין ערוך השלחן סי' תקנ"א סל"ה. וע"ע בכף החיים סי' תקנ"א ס"ק ק"צ, בשם תוספות חיים על הח"א, שמי שקשה לו מותר אף בחמין, ועש"ע.

מח ח"ד אור"ח סי' כ"ט.

מט עיין הערות ה, ט, יא, מב, סב.

נ יד אפרים על המ"א ס"ק י"א. א"ר ס"ק ז'.

נא חיי אדם כלל קל"ג אות י"ט. משנה ברורה ס"ק צ"ז.

נב פרק ג' הערה י"ט.

נג ועש"ע שנסתפק אם מותר אפילו כל גופו בחמין, והגר"ח קנייבסקי נוטה שלא התיר כל גופו, אלא שמה שמותר התיר אף בסבון. וצ"ע. ועיין לעיל הערה יא.

ה. אפילו האוסרים אפשר שיודו במקום שכולם או רובם דרכם לרחוץ תמיד

נתבאר שאפשר לומר שהמנהג שכתב הרמ"א שלא לרחוץ בע"ש חזון לא איירי אלא ברחיצה שמבטלה לפעמים ואינו רגיל בה תמיד. אך עיין בב"ח שמיישב המנהג שלא לרחוץ בע"ש חזון באופן אחר, וז"ל.^{יד} ואם אירע ר"ח בע"ש נ"ל דרוחצין לכבוד השבת. וכ"כ במנהגים שכן נהגו. ואע"פ שכתב שם ג"כ ובמנהגי דורא דרבתינו שבמגנצ"א נזהרין ומקדימין לרחוץ, מ"מ לא נראה כלל להורות להחמיר. שהרי במרדכי בפ"ב דשבת האריך לבאר בראיות דמצוה לרחוץ בע"ש,^{יז} ובמרדכי הארוך מסיים בסוף דבריו אבל ביום ה' לא הוי יקרא דשבתא אא"כ א"א לו לרחוץ בע"ש עכ"ל. ועוד שאף בשבת של חזון הוא חומרא יתירא, שהרי אף הכיבוס התירו חכמי התלמוד וכו' וא"כ נימא הבו דלא לוסף עלה דדוקא בע"ש של חזון דחל לפעמים בערב ט"ב ראוי להחמיר מחצות ואילך כמו ערב ט"ב דעלמא, ומשום לא פלוג נהגו לאסור בכל ע"ש של חזון, אבל בע"ש שהוא ר"ח שאינו שבת של חזון לא ראיתי לאסור כלל. ובפרט הרגיל לרחוץ בכל ע"ש כשאפשר לו ונמנע עתה עון יש בידו. עכ"ל הב"ח, והביאוהו הט"ז והמ"א.^{יז}

ביאור דבריו, דמדינא היה מותר לרחוץ בע"ש חזון מכ"ש דכיבוס, כמו שהקשו הד"מ והמהרש"ל והב"ח, אלא שקדמונינו החמירו בכל ע"ש חזון אטו ע"ש חזון שחל בערב ט"ב, שאז יש להחמיר אחר חצות כמו בערב ט"ב שחל בחול. ואף שאין אנו פוסקים כהרמב"ן שאוסר רחיצה בערב ט"ב אחר חצות, אלא מותר לרחוץ עד בה"ש מדינא,^{יז} אעפ"כ הם החמירו על עצמם בזה.^{יח} אבל כשחל ר"ח בע"ש ליכא אפילו מנהג להחמיר.

ולכאורה יוצא לפ"ד הב"ח דבע"ש חזון אסור לרחוץ אפילו כשמקפיד בכך כל שבת, ואילו בע"ש שהוא ר"ח ליכא שום איסור ברחיצה, אפילו כשאין מקפיד בכך תמיד. וזה דלא כמו שרצינו לומר שהמנהג לאסור רחיצה תלוי באם נזהר ברחיצה תמיד אם לאו, שרחיצה שמקפיד בה בכל שבוע אין בה איסור אפילו בע"ש חזון.^{יט} ומאידך גיסא, רחיצה שאין נזהר בה תמיד אינה נחשבת רחיצה של מצוה להתיר, ויש לאסור בה גם בר"ח כמו בע"ש חזון, וכשיטת חכמי מגנצא.^פ

נד סי"ב, ד"ה כתב אבי העזרי.
נה מרדכי שבת, פרק ב', אות רפ"ז.
נו ט"ז ס"ק ט"ז. מ"א ס"ק מ'.
נז עיין סי' תקנ"ג ס"ב ברמ"א.
נח ואף שטעמו של הרמב"ן הוא משום שנהנה מן הרחיצה בליל ט"ב, והכא הלא אף בלילה שפ"ד ליהנות מהרחיצה כיון שהוא שבת.

נט ולפי דרכנו מותרת הרחיצה גם בערב שבת שהוא ערב ט"ב אחר חצות, ואולי אף עדיף להסמיך הרחיצה לשבת בכל מאי דאפשר כדי שיהנה ממנה יותר בשבת ופחות בע"ש, ועיין לעיל הערה כז. [ואולי גם ע"פ סוד יש ענין דוקא אחר חצות.] אך הנה הפמ"ג (מש"ז ס"ק ט"ז) כוז"ל. וחפית הראש בחמין בשבת חזון והוא עט"ב אחר חצות צ"ע בזה, די"ל כה"ג אסור חפית הראש. ולכתחלה כה"ג ודאי יעשה קודם חצות, ודיעבד י"ל אף אחר חצות שרי וכו'. ומביאו השע"ת (ס"ק ל"ז) והמשנה ברורה [בביאור הלכה (ד"ה בחפית הראש בחמין)]. ועיין להלן הערה ס. ולא ראינו אף המשנים מרחיצתם הרגילה, שיקפידו לרחוץ דוקא לפני חצות.

ס ולפי דברנו דלהלן, נראה שגם הפמ"ג יודה ברחיצה שכולם רוחצים תמיד. ולכאורה היה אפ"ל שאף הב"ח יודה שרחיצה שרגיל בה מותרת אף בע"ש חזון. שהרי נתבאר שקושיית הקדמונים על המנהג שלא לרחוץ בע"ש היא אף באופן שאינו רגיל ברחיצה תמיד, וסבירא להו דאפילו מי שמבטל הרחיצה לפעמים צריך להיות מותר לרחוץ לש"ק. דאף שאין רחיצה זו הכרחית לכבוד שבת שהרי מבטלה לפעמים, כיון שבפועל הריהו מקיים מצוה כשרוחץ לשבת לפעמים סגי בזה להתיר, כיון שכל איסור הרחיצה אינו אלא ממנהגא. וע"ז הוא דקאמר הב"ח שאסרו אטו ערב ט"ב. אבל ברחיצה

וכן במהרש"ל משמע שהמנהג איירי אף במי שמורגל ברחיצה בכל שבת.^{סא} ועוד פוסקים נקטו להדיא שאף רחיצה שאינו מבטלה אסורה בע"ש חזון, הלא המה הלבוש,^{סב} והט"ז,^{סג} והערוך השלחן,^{סד} והמשנה ברורה.^{סה} ברם עדיין יש מקום לומר שאף הם יודו שמותר במקום שכולם, או אפילו רובם, דרכם ברחיצה זו תמיד. כי כשרובא דאינשי אינם נוהגים ברחיצה זו הרי שאין היא נחשבת כ"כ מהכרחיות כבוד שבת, אף להיחידים שכן מקפידים בה ואין מבטלין אותה לעולם, שהרי מנהגם אינו אלא מידת חסידות של יחידים. וסבירא להו להני רבוותא דאין ברחיצה כזו כדי להתיר איסור הרחיצה, אף שאין האיסור מדינא דגמרא. אבל במקום שכולם או רובם דרכם ברחיצה זו, הרי אין לך רחיצה של מצוה גדולה מזו. ולכן אפ"ל דבזמנינו שיש מנהג קבוע לרבים לרחוץ רחיצה גמורה בכל ע"ש אין לאסור אף לדידהו.^{סו}

ו. בגדי שבת

הלבוש כתב, וז"ל.^{סז} בשבת של חזון אין מחליפין ללבוש בגדי שבת כי אם הכתונת לבד. ואין בזה משום אבילות בפרהסיא בשבת במה שאינו משנה בגדיו, שהבריות אומרים שמא אין לו בגדים אחרים. ואפילו אם ידוע שיש לו אין נראה כ"כ אבילות, דלפעמים אין אדם

שאינו מבטלה לפעמים, שהיא לגמרי רחיצה לכבוד שבת ולא רחיצה של תענוג, אין הכי נמי שמותר אף בערב ט"ב. ולפ"ז יוצא דתרתני בעינן לאסור הרחיצה, חדא שאינו מקפיד בה תמיד, ועוד שיהיה שייך בה אטו ערב ט"ב בעלמא. ובע"ש חזון מותרת רק רחיצה שאינו מבטלה לפעמים, וכשר"ח בע"ש מותרת אף רחיצה שמבטלה לפעמים. אך זהו דוחק, כי הב"ח כתב בסוף דבריו, ובפרט הרגיל לרחוץ בכל ע"ש כשאפשר לו נמנע עתה עון יש בידו. ודוחק לומר דזה לא קאי דוקא על ע"ש שהוא ר"ח, אלא על מה שכתב לעיל מיניה שכל עיקר איסור הרחיצה בע"ש חזון היא חומרא יתירא.

ועיין בפמ"ג מש"ז ס"ק ט"ז שכתב, ומ"מ לא ראיתי לנהוג היתר לרחוץ כל גופו בחמין כשחל ר"ח בע"ש, ומביאו בשע"ת (ס"ק ל"ז). ולפ"ז שוב נותר ליישב קושיית הפוסקים על פי דרכנו, דהמנהג שלא לרחוץ הוא מפני שלא היו מקפידים ברחיצה תמיד, ובמה שרגילין תמיד ליכא איסור.

סא עיין לעיל הערה טז.

סב סט"ז, וז"ל. אבל בבורית ולויג לא יחפוף בשבת זו אפילו מי שרגיל בכך כל השנה.

ועיין במ"א ס"ק מ"א שמביא הלבוש בהשמטת סוף דבריו שאפילו מי שרגיל בכך כל השנה אסור, ונראה דלא ברירא ליה ד"ז. ובאמת במהרי"ל ובלקט יושר מתירים גם בלויג למי שרגיל בכך בכל שבת, עיין לעיל הערה ה ובהערות ט, יא, מד.

סג ס"ק ט"ז, וז"ל אחר שמביא דברי הב"ח. וכל מי שרגיל כל השנה להיות נזהר שלא למנוע שום פעם מלרחוץ בע"ש יוכל לסמוך על זה [(אפילו) ע' יד אפרים] בע"ש שחל בו ר"ח ובלבד בשבת חזון יש לנהוג איסור בכל גווני בע"ש.

סד סל"ו, וז"ל לעניננו. ודע שבדורינו התחילו לזלזל ברחיצה בחמין בערב שבת חזון, ומרגלא בפומייהו שמי שרוחץ כל ערב שבת רשאי גם בשבת זו. ואינו כן, שהרי רבינו הרמ"א לא התיר רק חפיפת הראש, כמו שכתבתי. ותמיד היו המרחצאות נעולים בערב שבת חזון. וזה לא כביר התחילו לזלזל, ועתידים ליתן את הדין.

ואף שהוא חולק על המקילים עכ"פ חזינן שכבר בימיו נהגו כך, ושאכן נהגו כן מהטעם שכתבנו.

סה ס"ק צ"ה, בשם אחרונים, וז"ל. היינו אפילו היה רגיל לרחוץ בכל ע"ש בחמין כל גופו, אסור בע"ש של חזון לרחוץ כל גופו אפילו בצונן.

סו והנה לעיל פירשנו דהדעה הראשונה ברמ"א איירי במי שאינו רגיל תמיד לחפוף הראש בחמין והדעה השניה איירי במי שכן דרכו בכך, ומר אמר חדא ומא"ח ולא פליגי [עיין הערה לא]. והשתא יש לנו לפרש ברמ"א דבאמת יש כאן מחלוקת, והדעה הראשונה ס"ל דאין מועיל אם רק יחידים דרכם בכך, אלא דוקא כשכך הוא המנהג לכולם או רובם. ולכן הותר רק ראשו ופיו"ר בצונן שבוה כולם או רובם הקפידו. והדעה השניה ס"ל דגם ברחיצה שמיעוט רגילים בה תמיד סגי להתיר להו, ולכן מתירה דעה זו לחפוף הראש בחמין אם רגיל בכך כל שבת.

סז סעיף ט"ז.

מקפיד על עצמו כ"כ לטרוח בשינוי בגדיו.^{סח} אבל אין לך עני בישראל שאין לו כתונת לבן בכל שבת והכל מדקדקין עליו לשנותו, והיה נראה בו אבילות אם אינו משנהו.

וכעין זה איתא בערוך השלחן על דברי הרמ"א שאין לובשין בגדי שבת בשבת חזון, וז"ל.^{סט} ודע שאצלינו יש שנים או שלשה דורות שאין נוהגים כמנהג הזה בשבת חזון, אלא לובשין כל בגדי שבת. וגדולי הדור שהיו אז הנהיגו כן באמרם שזהו כמראים אבילות בשבת בפרהסיא, ולכן אפילו בשבת שחל בו ט"ב ונדחה אנו לובשין בגדי שבת מטעם זה. ולכן בימינו כמעט נשכח הדבר שאין ללבוש בגדי שבת בשבת חזון. ותמוה^ע אצלי דבר זה, דאטו קדמונינו לא ידעו זה ועם כל זה נהגו בזה אף שאין כן מדינא, ואיך נבטל מנהגם. ולכן נלע"ד דזה תלוי באופן ההלבשה. דאצל הקדמונים היתה הלבשת שבת וחול שוים בדמותם ובתמונתם, אלא שההפרש היה בין סחורה יקרה ובין סחורה פשוטה. ולא היה ההפרש ניכר כ"כ, שהרי עניים גם בשבת יוצאים בסחורה פשוטה, ולכן הנהיגו ללבוש בגדי חול. משא"כ זה כמה דורות מקודם שבשבת היתה תמונה אחרת לגמרי להבגדים בין עני בין עשיר, כמו שבחול היו נושאים כובע של קלאפיי"ן ובשבת שטריימי"ל. וכן שארי בגדים היה ניכר לכל שזה בגד חול כמו קיטאי"י, וזה בגד של שבת כמו של משי לעשיר ומשי פשוט לעני. ולפיכך הנהיגו הגדולים שלא לנהוג מנהג זה מפני שההפרש ניכר הרבה והוא כאבילות בשבת וכו'.^{עא}

ולכאורה נראה שכוונתם לומר דאין פרהסיא במניעת לבישת בגדי שבת כשאין להם תמונה שונה, מפני שעניים לובשים מסחורה פשוטה וגם עשירים לפעמים אין מדקדקין בזה. ואי הכי עדיין צ"ע לע"ד, דמ"מ הרי ניכר ומפורסם לכולי עלמא שבשבת זו כולם לובשים בגדי חול משום אבילות מקטנם ועד גדולם, ואיכא פרהסיא רבתא שעושים כן משום אבילות.

ועל פי דרכנו י"ל דכיון שלפעמים אין מקפידין ללבוש בגדי השבת היקרים שוב אין זה נחשב מהכרחיות כבוד שבת וגם עכשיו אסור בכך, דאל יחמור כבוד שבת זו משאר שבתות. ולכן לא איכפת לן במה שניכר שכולם עושין כן בשבת זו משום אבילות. דלא הותר משום אבילות בפרהסיא אלא דברים שמקפידים בהם תמיד, אבל דברים שמבטלים לפעמים אין להתיר. דאף שפרהסיא יש כאן, הרי אבילות אין כאן. שלא תהא שבת זו עדיפה משבתות אחרות שאין לובשין בהם בגדי שבת. ודוק.^{עב}

אבל כשיש תמונה אחרת לבגדי השבת, בע"כ מקפידים בזה תמיד. ואז מותר גם בשבת חזון לא רק מפני אבילות בפרהסיא בשבת, אלא משום שעל שבת אין חלים כלל דיני בין

סח נראה שכוונתו כגון אם הוא נוסע בדרך או באופן אחר שחושש שהסחורה היקרה תתקלקל. ובפרט משום דכשהסחורה היקרה מתבלה שוב הוי ממש כהסחורה הפשוטה.

סט רמ"א סי' תקנ"א ס"א. ערה"ש סי"א.
ע כצ"ל לפ"ה.

עא וע"ש בערה"ש שמסיק דהנהגים שוב שלא ללבוש בגדים מסוג אחר לשבת אלא באותה התמונה והצורה, שוב אסור להם ללבוש בגדי שבת בשבת חזון כדברי הרמ"א. ואין נוהגין כדבריו, אלא אפילו אלו שאין להם סוג בגדים מיוחדים לשבת ואפילו לא מסחורה יותר יקרה ומשובחת אלא ששל שבת חדש ושמור יותר וכה"ג, לובשים הבגדי שבת שלהם בשבת חזון. וצריך לומר דכהיום אפילו מי שאין להם בגדים מסוג אחר לשבת מקפידים בחליפת בגדיהם תמיד, ואין הולכין בבגדי החול בשום פעם. וממילא מותרים אף בשבת חזון, ואם כולם לא ילבשוהו אף היה בזה אבילות בפרהסיא, וכדלהלן.
עב ויתכן אף להעמיס כוונה זו בדבריהם.

המצרים, וכמו שהותר לכבס ולרחוץ לכבוד ש"ק. דכיון שמקפידים בזה תמיד הרי זה באמת מהכרחיות כבוד השבת. ודוק היטב.^{עג} ומינה, דכמו שכתב הערה"ש לענין בגדי שבת שכיון שנשתנה המציאות נשתנה הדין ממה שכתב הרמ"א, ה"ה שיש לנו לומר כן לענין רחיצה שהמנהג שלא לרחוץ בע"ש חזון לא נאמר אלא בזמניהם שלא היו רגילין ברחיצה תמיד, והאידנא שרי.

ז. פרישת פרוכת וסעודה המפסקת

^{אוצר החכמה}

ועפ"ז אפשר לפרש גם מה שכתב הרמ"א^{ע"ה} שבשבת שחל בו ט"ב אין פורשין פרוכת של שבת, דהיינו דוקא משום שבמקומם ובזמנם לא היו מקפידין בזה בכל שבת, ואל יחמור כבוד שבת זו משאר שבתות. אבל במקום שמקפידין בכל שבת לפרוש פרוכת מיוחדת גם בשבת זו מותר, הן משום שאין איסורי בין המצרים נוהגים בדברים שרגילים בהם בכל שבת, והן משום אבלות בפרהסיא.

וכן אפ"ל שמה שכתב הרמ"א^{ע"ה} שכשאוכל סעודה המפסקת בשבת לא ישב בסעודת חברים, ג"כ מיירי כשאין נוהג בכך תמיד. אבל אם מקפיד תמיד לאכול בסעודת חברים לכבוד השבת, א"צ לשנות ממנהגו. וכ"כ הבכור שור,^{ע"ה} דמי שרגיל בכל שבת לסעוד סעודה זו עם חבריו ומיודעיו ומונע בשבת זו הו"ל כאבילות בפרהסיא. אלא שהשע"ת כתב שהבכור שור חולק על הרמ"א, ולפי דרכנו אפ"ל דאין כאן מחלוקת, וגם הרמ"א יודה שמותר אם דרכו בכך תמיד.^{ע"ה} ונקוט האי כללא בידך, דאין איסורים אלו נוהגים בכל דבר שרגיל בו בכל שבת.^{ע"ה}

עג ולהמבואר לעיל באות ה שיש חילוק בין הקפדת יחידים למנהג רבים, יש לדון אם סגי אף כשליחידים יש בגדים מיוחדים על שבת שמקפידים בהם תמיד אף שאין מנהג כל אנשי המקום בכך, או שדוקא כשכולם נוהגים בכך יהיה מותר. ועיין הערה סו.
וממה שכתב הלבוש, אבל אין לך ענין בישראל שאין לו כתונת לבן בכל שבת והכל מדקדיקין עליו לשנותו, משמע שדוקא אם כולם מדקדיקין בזה מותר, ולא סגי אם רק הוא רגיל בזה תמיד. וזה מתאים לדברינו דלעיל אות ה לענין רחיצה, שאף שהלבוש ס"ל דגם מי שמקפיד ברחיצה בכל שבוע אסור לו לרחוץ בע"ש חזון, הוא מודה שבמקום שכולם דרכם בכך יהיה מותר.
ומזה גם ראינו לדברינו שכוונת הלבוש היא שאין כאן אבלות כיון שאין מקפידין בזה כל שבת, ולא שאין כאן פרהסיא ואין ניכר השינוי. דאמאי צריך דוקא לומר שכולם מקפידים בזה, הא אפילו כשרק יחידים מקפידים בכתונת לבנה תמיד אם ישנו ממנהגם בשבת זו יהיה פרהסיא שמשום אבלות עושים כן. ולדרכינו א"ש, דס"ל להלבוש דמנהג של יחידים לא הוי אבלות אם מבטלים אותו, וסגי ליה שיכבד שבת זו כשאר ישראל. ודוק.

עד סי' תקנ"א ס"א.

עה סי' תקנ"ב ס"ק י"ד.

עו תענית דף ל' ע"א, ד"ה גמרא רשב"ג אומר ישנה, ע"ש. והביאוהו הלבושי שרד שם ושע"ת ס"ק י"א.
עז את"ל דפליגי הרמ"א והב"ש, נימא דבהא פליגי, שלהמ"א לא סגי במה שיחיד דרכו כך תמיד. אך גם הוא יודה שמותר במקום שמנהג הרבים להקפיד בכך. עיין לעיל אות ה והערות סו, עג.
ומה שברוב המקומות רגילין לאכול סעודה שלישית בציבור בבית המדרש, ואעפ"כ בערב ט"ב אוכלים בביתם ולא בבית המדרש, א"ז משום אבלות. ואי הכי היה בזה משום אבלות בפרהסיא. אלא עושין כן מפני ההכרח להרבות באכילה לפני התענית. ועיין בחתם סופר על הגליון, מתשובה או"ח סי' קנ"ו, ודוק.
ואה"נ שבני הבית אוכלים יחד, ואין משנים משום אבלות.

עח ומה שמצינו בסי' תקנ"ד דדברים שבצנעא נוהג, היינו דוקא בדיני התענית של ט"ב עצמו, ולא באיסורים שבשבוע שחל בו ט"ב ומר"ח עד התענית. [עיין חידושי הגרי"ז הלוי ריש הלכות תענית שמחלק בין דין תענית לדין אבלות, ובמהרש"ל סי' צ"ב שמחלק בין צער לאבלות.

זאת תורת העולה על מוקדה

- א. רבים מתירים לרחוץ בערב שבת חזון כדרכו בכל שבוע.
- ב. הגרי"ח זאנענפעלד מתיר חפיפת הראש [ולכאורה הוא הדין רחיצה] לנקיות בחמין ובסבון אף בחול.
- ג. הפוסקים נתקשו במנהג שלא לרחוץ בערב שבת חזון, כי רחיצה לכבוד ש"ק היא רחיצה של מצוה ולא נאסרה אלא רחיצה של תענוג.
- ד. אפ"ל שהמנהג לאסור הרחיצה נאמר רק ברחיצה שאין מקפיד בה תמיד. וס"ל להמנהג שבכי האי גוונא לא הוי רחיצה של מצוה להתיר, ואל יחמור כבוד שבת זו משאר שבתות. ומצינו כמה דברים שאסרו מפני שאין רגילים בהם תמיד.
- ה. מוכח שבזמניהם לא היה באפשר לקיים הרחיצה תמיד.
- ו. רחיצה שרגיל בה תמיד מותרת גם בע"ש חזון. ומצינו הרבה דברים שהתירו מפני שרגילים בהם תמיד למצוה.
- ז. ובזה אתי שפיר מה שהתיר אדם רחיצת פניו ידיו ורגליו בחמין נגד המנהג שכתב הרמ"א וסתימת הפוסקים, ומה שהתיר החזון איש רחיצה בסבון נגד המגן אברהם ומשנה ברורה, כי בזמנם כבר היו רגילים בכך.
- ח. מוכח מכמה אחרונים שס"ל לאסור אף ברחיצה שרגיל בה כל שבת. אך עדיין אפ"ל שאף הם יודו ברחיצה שהכל רגילין בה תמיד. כי דבר שהכל נוהגין בו תמיד הוא מהכרחיות כבוד השבת.
- ט. הלבוש והערוך השלחן מסבירים המנהג שלא ללבוש בגדי שבת, משום שבימיהם לא היו בגדי שבת שונים בצורתם מבגדי חול, ולכן לא היו מקפידין בזה תמיד. ומשנשתנה המציאות נשתנה הדין. והאידנא שכולם לובשים בגדי שבת תמיד, מותרין גם בשבת חזון. ואף אסור להימנע מכך כי היכא דלא ליהוי אבלות בפרהסיא.
- י. וכן נראה לענין פרישת הפרוכת של שבת, ולענין אכילת סעודה המפסקת בסעודת חברים, שמה שאסרו בזה איירי רק כשאין רגילין בכך תמיד. כי איסורי בין המצרים אינם נוהגים בכל דבר שרגיל בו תמיד לכבוד שבת קודש.

אוהבי השם המחכים בבנין אריאל

ביום השבת קודש שישו ושמחו כמקבלי מתן נחליאל

עם סגירת הגליון העירני ידיד הרה"ג ר' עודד נולמן שליט"א מדברי הפתחי תשובה יו"ד סי' שפ"ט ס"ק ב'. שם מביא שו"ת לחמי תודה להר"י באסאן (ויניציאה תק"א, סי' ל', צ"ט ע"ב) שמחזק דברי המהריק"ש בערך לחם (יו"ד סי' שפ"ט) המתיר להחליף חלוק מלוכלך אפילו תוך שבעה. כי תכבוסת ליתא דרחיצה היא אלא שזה בבגדים וזה בגוף, ואין הם אסורים אלא כשעושה לתענוג ולא משום נקיות. וכתב שמה שלא בא הדבר מפורש באמתחת הפוסקים ז"ל אין זה אלא לרוב פשיטותו לפי שהוא דבר הלמד מדין רחיצה וסיכה. ע"ש. והרי, שאף באבלות שבעה ר"ל אין איסור כשרוחץ משום נקיות ולא משום תענוג, וכדברי הגרי"ח זאנענפעלד שהבאנו לענין רחיצה בחול. ודפח"ח.

